

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egy fontos socialis kérdés.

Nem ez az első eset, hogy egyházi lapjainkban ez életbevágó kérdéssel foglalkozunk. Különben is nekünk protestáns lelkészeknek, akik a nép örei vagyunk, akikkel közös örömünk, de azonos bánatunk is; szívünkhöz van forrva ennek a népnek testi és lelki nyomora. Már pedig nincsen olyan pusztító csapás, melyből a mi népünkre — erkölcsi szempontból is — annyi nyomor áradna ki, mint az alkoholismus veszedelme. Ugy, hogy éppen nem túlozunk, ha állítjuk azt, hogy ma már ez az emberiség legnagyobb ostora. E méreg lassan ugyan, de biztosan öl s bizonyára több áldozatot ragad magával ki az emberiség soraiból, mint az összes gyilkoló háborúk.

Mi ugyan nem vagyunk fizikusok, hogy e kérdésnek anyagi oldalával foglalkozunk; kimutatván azt, hogy az alkoholismus teljesen tönkre teszi a testi szervezetet, s minden ragályos betegségnek biztos melegágya. Minket, socialis szempontból is, főként a dolognak *erkölcsi* oldala érdekel leginkább.

És itt a számadatok megdöbbenő képet tárnak fel előttünk!

Statisztikailag, megcáfolhatatlan számokban van kimutatva, hogy a legtöbb és legnagyobb bűncselekmény az alkohol élvezetéből fakad ki. A tébolydák szomorú lakói is, legnagyobb számokban, eme gyilkos kórnak szomorú áldozatai. Ugy, hogy sajnálattal kell látnunk, hogy úgy az állam, mint a társadalom *nálunk* nem foglalkozik eléggé odaadó érdeklődéssel és nem lép fel a legnagyobb eréllyel e socialis kérdéssel szemben. És ez a súlyos vád főként nekünk: magyaroknak szól. A külföld legtöbb államában ma már odaadó érdekfödéssel kísérik e fontos kérdést és a leghumánusabb szempontból foglalkoznak vele.

Eléggé sajnálatos tény az, melyet itt szo-

morúan és szégyenletesen kell jeleznünk, hogy nálunk éppen maga az állam az, amely legfőbb protektora és terjesztője az alkoholismusnak. Hiszen egyik legnagyobb jövedelme éppen az alkohol fogyasztásából jön be; amit — egészen akaratlanul — legtöbbször a vallás-erkölcsi élet rovására propagál és terjeszt. Ha egyéb nem, a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény igazolja állításunk valódiságát. Az élelmiszereket elárúsító helyiségeket bezáratja; de az italmérő lebujszókát nyitva tartja; amelyekben, míg mi Isten házában terjesztjük a vallás-erkölcsiséget, a nép egy része duhajkodik és szidja Istenét!

Nem így van-e ez?!

Nem csoda tehát, ha e lapok hasábjain *ujjlag* foglalkozunk e fontos socialis kérdéssel.

Éppen előttünk fekszik a Brémában tartott IX. nemzetközi alkoholelles kongresszusnak jelentése; még pedig magyar nyelven, a kultuszminisztérium érdemes tanácsosának *dr. Szabó Sándornak* tollából. Ez a munka valóban igényt tarthat arra, hogy minél szélesebb körben megismerjék.

Különösen két irányadó vonás emelkedik ki e munkából előttünk.

Egyrészt megdöbbenő adatokat tár fel arra nézve, hogy fizikailag, mint erkölcsileg minő romboló hatással van az alkoholismus az egyénre, családra és társadalomra. Másrészt jelzi a módozatokat is, hogy milyen úton s minő eszközökkel kell nekünk e veszélyes elem ellen küzdenünk.

Ha átlapozzuk e szomorúan érdekes munkát, lehetetlen a legnagyobb elismeréssel nem adóznunk ama melegszívű nők és férfiak iránt, a kik, semminemű fáradtságot és áldozatot nem kimélve, valósággal irtóháborút indítottak az emberi gyarló szenvedélyek eme legveszedelmesebb neme ellen. A humánus társadalom majdnem minden rétege képviselve van e hadsereg-

ben; még pedig igen-igen nagy számmal van képviselve a protestáns lelkészi kar is. És ha közelebbről megtekintjük külföldi lelkészársaink eme számarányát, lehetetlen, hogy némi szemrehányást ne tegyünk magunknak, akik még nagyon távol állunk attól, hogy hivatásunkhoz képest, *nagyobb* küzdelmet fejtsünk ki e socialis kérdés érdekében.

Álmélkodással csudáljuk különösen az emberi nem gyöngébb felét: a nőket, a kik a legtöbb országban abstinentis nőegyleteket szerveztek az alkoholismus ellen s nem is lehet még csak elképzelni sem, hogy minő fontos szerepet töltenek be e derék nők e fontos socialis kérdés körében.

Ime, egy nő Miss *Mary Hunt* volt az, a ki a *kötelező* tudományos mértékletességi *oktatás* behozatalát Észak-Amerika összes iskoláiba bevitte. Ott volt e tiszteletreméltó nő a brémai kongresszuson is; de képviselve voltak ott: a belga, angol, német, finn és francia nőegyletek képviselői is.

A kongresszust maga az államminiszter Gróf *Pozadowszky* szép beszéddel nyitotta meg, a melyben rámutatott az alkoholismus ezerféle káros hatására; kiemelvén, hogy az ideg, elmebajos és tüdőbetegségek nagy részének, valamint a bűncselekményeknek szülőoka rendszerint az alkoholismus. A mai satnya emberi generatio is ennek átkos hatását sinylí meg.

De nemcsak a testi szervezetre gyakorolni szokott romboló hatását emelték ki a kongresszus tagjai az alkoholismusként, hanem fejtegették azt is, hogy minő szomorú hatása van ennek az ember szellemi munkaképessége és erkölcsi életére is. A bűnügyi statisztika megdöbbentő számadatokkal igazolja azt, hogy az emberi vétkeknek legnagyobb hányada a részegség fertőjében fogamzik meg. Nem hiába nevezte el egyik kongresszusi tag az alkoholismust az emberiség legnagyobb ostorának.

Terjedelmes közleményt kellene közzétennünk, ha a gyűlés lefolyását, csak főbb vonásokban is, feltüntetni akarnók. E rövid cikkben csakis utalni akartunk ama pozitív, áldásos eredményekre, amelyeket különböző államokban ez abstinentis egyletek felmutatnak.

Sajnos, hogy mi még *itt is* csak a kezdetkezdeténél vagyunk. Ugy látszik, hogy nálunk még nincs elég érzék e fontos socialis kérdés iránt. Pedig ugyancsak fenyeget a veszedelem minket is. Fenyegeti *első* sorban magát az államot, melynél az *üzleti* érdek viszi e fontos socialis kérdésnél is a főszerepet. Jó lenne pedig megszívvelni nekünk is ama nyilatkozatot, amit a brémai kongresszuson éppen egy amerikai nő mondott: „Olyan ipar” — ugymond — „melynek termékei a nép szellemi, erkölcsi és fizikai képességére ártalmasok, a nemzetre nézve csakis veszteség forrása lehet. A jövő előnyei

TÁRCA.

A régi debreceni polgárság áldozatkészsége.

Rövid áttekintés a debreceniek végrendeletbeli jótévő adományai felett 1580—1790.*

(Folytatás.)

Végezetül egy különösen erős hitű református asszony nevét hadd idézzem fel hálás emlékezettel, lelkesítő például azoknak a református nőknek, akik ma vegyes házasságban élnek. Antoni Borbálának hívták. A férje Ondrejkovics Adám, elébb kir. harmincados tiszt, majd 1755-től fogva Fáy János postamesterrel együtt kinevezés által első r. kath. vallásu senátor Debrecenben. Mindketten azért kapták meg a szenatori tisztséget, mert katolikusok voltak. Antoni Borbála mindazonáltal mindvégig tántoríthatatlanul hű leánya maradt egyházának. Már pedig Mária Thérézia uralkodása idejében a vegyes házasság, főként, ha a nő volt protestáns, általában biztos veszteséget jelentett a protestáns

* Mult heti közlésünk második hasabjának 7—10 sora hibásan jelenvén meg, azt most helyreigazítjuk. E sorok így olvassandók: „Ezek között voltak a mai egyháztéri 5. és a piacutcai 37. sz. házak az ekklesia javára és a piacutcai 24. sz. ház, amelyet a kollégium 1735-ben 1000 rh. írton adott el.”

egyházra nézve. Így catholizált — hogy közel fekvő példákra hivatkozzunk — Baranyi Miklós septemvir második és harmadik felesége, Sándor Zsuzsánna meg Jászay Borbála, — azután Bogáthy Pálné Diószegi Zsuzsánna, unokája Diószegi Sámuel főbírónak és dédunokája másik híres főbíróknak Balyk Andrásnak. Mert a katolikus világi urak, a papsággal versenyezve buzgólkodtak a térítésben. Imé Kölgyesy Ferenc, kath. vallásu debreceni senátor 1781-ben kelt pótvégrendeletében, unokaöcsének, Kölgyesy Lászlónak, akiről 1773-iki végrendeletében teljesen megfeledezett, azért hágy 200 rh. frtot. mert ez „az ő és felesége munkálkodása és közbenjárása után az igaz r. kath. hitre tért.”

Más szív és lélek beszél felénk az Ondrejkovicsné 1789-ben tett fő- és pót végrendeletéből. „Javacskaít hogy kardalészára ne prédáltassanak, érdemes helyre kívánta hagyatni. Egy két atyafiának és kornyadozó állapotjában gondját viselő jóismerősének is hagyományozott, — a kik ugy látszik többnyire katolikusok voltak; — de vagyonának zömét mégis jámbor közcélokra rendelte. Ugyanis a ref. kollégiumnak 200, a ref. szent ekklesiának 100, a kistemplom építésére 200, a Kollégiumban tanuló árvagyermek ruházatjára 100, a ref. ispotály szegényeinek 100, a „pálista ispitálynak” 50, az alumnus deák ifjaknak 100 rh. frtokat, a tiszt. predikátor és tiszt. professor uraiméknak 4—4, összesen 32 aranyat. A mi pedig temetési költsége után

az önmegtartóztató nemzeteké leendenek. Amely nép pedig a szesz italok élvezetéhez ragaszkodik, okvetlen gonoszsza és elvetemültté lesz!*

Félre azért e fontos socialis bajnál minden üzleti szemponttal. Gondolják meg jól az államok vezérférfiai, hogy minő súlyos felelősség fekszik szívökön akkor, midőn *csak* jövedelmi forrásnak tekintve az alkoholismust, feláldozzák az anyagi haszonért az erkölcsi szempontot.

Igaz, hogy akkor Németország se vesz be, — mint ez a kongresszuson is igazolva lön, — az alkohol fogyasztásból évenként 3 milliárdot: de az is igaz ám, hogy a tébolydák sem lesznek annyira teltek és a börtönök is elnéptelenednek, ha félreteszik az üzleti érdeket.

Jóleső érzéssel jelezzük, hogy a legközelebbi kongresszus az 1905. évben hazánk szép fővárosában fog megtartatni. Éppen jó helyen. A magyar állam bizonyára *több* taggal képviselteti majd ott magát, ahol tanulhatnak a küldöttek majd eleget. Kívánatos dolog volna addig nekünk a nép vezetőinek: a lelkipásztoroknak és tanítóknak is csoportosulni és *mielőbb* a komoly kezdeményezés tereére lépni e fontos socialiskérdés érdekében.

Nem is humánus ember az, aki a társadalom eme veszedelmes és gyilkos kórjával szemben közömbösen viselkedik. Hadd látna a külföld is, hogy bennünk is van *elég* érzék e socialis kérdéssel szemben, s van erős akarat is harcolni az alkoholismus ellen. *Dr. Márk Ferencz.*

ingóságai árából megmarad, azt a tanács fordítsa az ügyefogyott árvák és házi szegények javára.

Ilyen volt a halál közeledésére készen állók jótévő hitbuzgósága. De bátran elmondhatjuk, hogy a debreceniek áldozatkészsége nem kisebb addig sem, míg e „siralom völgyében“ jártak, míg a felettök elfutó éveket számlálghatták. A szeret-adományokban kifogyhatatlanok valának és gyönyörűségeket találtak a jóselekedetekben, hogy azokkal felövezzék és felékesítsék magokat. Mennyi magyar könyv jelent meg tudománykedvelő debreceni polgárok pártfogásával! Hány ezer szegény ifjut táplált a debreceni nép önként adott kenyere! Mennyi értéket képviselt az a közmunka erő, amelyet iskola és templom építésekhez ingyenes igával, kézi erővel teljesített a régiek vallásos buzgósága! Az ősrégi őszi segélygyűjtés a deákság javára a collegium, — és a templomi perselygyűjtés az ekklesia jövedelmeinek igen jelentékeny részét alkotta.

Lehetetlen szörványos esetnek tartanunk például azokat az önkéntes ajánlásokat, amelyek 1742-ben a collegium természettani gyűjteménye gyarapítására, 1743-ban pedig az ispotálybéli szegények élelmezésére néhány tanácsbéli polgárról feljegyeztek. A phisicához kíváncsi instrumentumoknak megszerzésére N. Szőke János uram offerált Isten dicsőségéhez való buzgóságából száz tallért, úgy hogy 150 rh. frt. Capitálisnak megmaradjon. Ugyanazon végre Kis Gáspár 100, Domokos Márton 100, Ho-

Az egységes liturgiáról.

Irta s a bárándi lelkészi-kör 1904. Febr. 29-én Nagyrábén tartott értekezletén felolvasta: *F. Varga Lajos.*

(Folytatás.)

A házassági esküvés 3-szori kihirdetés után, szintén a templomban s közönséges istenitisztelelet alkalmával történik. A Kálvin agendája igen egyszerű. Rövid felfohászkodás után, rövid oktatás a házasság mivolta felől, majd kikérdezés erre *igen* válasz; aztán ünnepélyesen felszólítja az egész gyülekezetet, hogy nem tud-e valami akadályt? Ha akadályt senki nem jelent, külön-külön felszólítja a jegyeseket, hogy hűvek lesznek-e egymáshoz stb. amire azok egyszerű igennel felelnek; tehát az esküt nem oly módon mondják el, mint nálunk. Az ünnepélyes hűség-fogadás után inti a lelkész a jegyeseket, hogy egymás iránt mindvégig hűvek legyenek és szentül éljenek; ezután az egész gyülekezettel együtt imádkozik érettök s végre megáldja őket.

Kálvin szerint az ünnepélyes konfirmatio — non sens. A skótok mai napig elvetik. Rajtuk kívül azonban minden más reformált egyház s éppen maga Genf is bevette és fenntartja ezen szertartást.

Az *énekekre* nézve szükséges, hogy annak szövege és tartalma a szent írásból vétessék. Kálvin még a Marot és Béza francia versei alá is oda nyomatta a szent-írás eredeti tartalmát, hogy az énekelő láthassa azt, mi az isteni tekintélyü s mi az emberi mű.

Az éneklésre nézve elv az, hogy a közönséges istenitiszteleten egyetlenegy oly ének se zendüljön föl, melyben a gyülekezet tényező részt ne vehessen. Tehát nem állhat meg sem az *egyesek* sem az *éneklő karok* közönséges éneklése.

dossy János is 100 frtot konferáltak.* Az ispotálynak élelmi szereket ajánlottak: Szeremley Sámuel esztendőnként 1 véka lencsét, annyi borsót; — Csatári István esztendőnként, háromszor főzet; Szilágyi Mihály esztendőnként egy köböl búzát és fél szalonnát, Baranyi Sámuel is esztendőnként annyit ad.*

A régi számadások is a pénzbeli önkéntes adományoknak számos esetét hagyták emlékezetben. Sokan közvetlenül kedves prédikátoraik útján juttatták el az Ur oltárára szánt ajándékaikat. Felvagyon jegyezve, hogy 1742-ben (a szeretet adományoknak ebben a termékeny esztendejében) tiszteletes Vecsei János ur által *egy valaki* 275 m. frtot adományozott az ekklesia szükségére. Amint Forró István kurator uram kivehette, a már említett nemzetes Szőke János uram volt ez a névtelen jószívű adakozó is. Ugyanezen esztendőben, amikor elnyomott szegény hitsorsosaink legtekintélyesebb világi urai a vallás dolgában audentiára készültek a királynőhöz, — ezek uti költségeire az ország más részeiben levő gyülekezetek üldöztetését kevésbé érező debreceniek jókora summa pénzt gyűjtének magok között. A tanács és a választott hites közönségbeli jó uraimék 157 frt. 36 dénárt, a többi

* 1742. Aug. 6. tanácsülésben. (Protoc. relationum 1742—1755 43. l.)

** 1743. Máj. senatus és vál. hites közönség gyűlésében. (U. o. 97. l.)

Az evangélikusok úgy segítenek a bajon, hogy a kar által előadandó énekek szövegét kiosztják, hogy a gyülekezet tagjai annyit legalább tudjanak, hogy mit énekel a kar.

A halottak temetésénél egyházi szertartás több helyen nincs. A hol egyházi szertartás van, ott az a legegyszerűbb s a napszámos koporsója felett olyan, mint az ország első tisztviselőjének ravatala felett.

Lehet egyházi szertartás, de ez megfelelő legyen. Fő suly az ige hirdetésére fektetendő itt is. Életirat, halottak dicsérése stb. eféle mellőzendő. Harangozásnak csak akkor van helye, mikor a gyülekezet gyász isteniszteletre hivatik.

Ünnepeket az egyetlen vasárnapon kívül Kálvin nem ismer. A skótok mai napig sem tartanak; de a vasárnapot aztán megtartják. A többi reformált egyházak azonban csakugyan ülnek már ünnepeket s körülbelől azokat, amelyeket mi.

Lelkészi forma ruhát a kálvinizmus nem ismer. A palást nem kötelező, de nem is ellenkező.

Ime a kálvini reformatio hatása alatt keletkezett istenisztelet és egyház szertartás rendje.

Most már be kellene számolnom magyar református egyházunk istenisztelete és egyházi szertartása ez időszerinti rendjével. De az eltérések nagy számára, a különböző egyházvidékek szerinti különbségekre gondolva, azt meg sem kísérem.

A mennyire ösmerem e tekintetben a helyzetet, azt egyáltalán nem mondom, hogy az egymástól eltérő egyház szertartási gyakorlatok meghonosítói és fenntartói letértek az ősvangéliumi keresztyénség talajáról. Liturgiai visszaélésekről, oly értelemben, amint azt a pápás egyházban láthatni, valóban nem szólhatunk. Hiszen mindmáig azt vetik szemünkre ellenlábasaink, amit — Révész Imre szerint — Main-

burg jezsuita híresztelt volt felőlünk, hogy: „A kálvinizmus a vallásnak csak csontváza, minden nedv, kenet és ékesség nélkül; nincs benne semmi, mi tiszteletet gerjesztene s az érzékek által a lélek mélyére hatva, a kedélyt magához vonná s a láthatókról a láthatatlan Istenhez emelné.“ Csak hadd vetegessék. Hiszen evangéliumi kálvinizmusunk mindenha dicsérendő ereje abban is megmutatja a maga eredeti sajátosságát, hogy az istenisztelet és egyház szertartási gyakorlatok eltérésében nem tévedt szélsőségekbe; az itt-ott tapasztalható különféleésekben is az őskeresztyének puritán tradíciójának követője maradt.

De ha azt állítjuk is, hogy nem a léleknélküli külsőségek utáni kapkodás vágya teremtette meg az e téren tapasztalható eltéréseket, viszont be kell ismernünk, hogy az egyéni elhatározás helylyel-helylyel több szabadságot engedett meg magának, mint a mennyi a közegység megóvása szempontjából és érdekéből kívánatos lett volna.

Am, ha szemrehányást merünk kockáztatni éppen úgy, sőt talán inkább kell azt tennünk magával közegházunkkal, mint egyes liturgusokkal szemben. Mert egyetemes egyházunk — tudtommal legalább — azóta, mióta „a boldog emlékü id. Rákóczy György fejedelem“ által összehívott, Szatmárnémetiben tartott nemzeti zsinaton hozott kánonokkal szabályozta volt az isteniszteletek s egyházszerartások rendjét, azóta mondom azt a mezőt úgyszólván teljesen elhanyagolta, s noha ugyanazon zsinat XVIII. sz. végzésével akármilyen tekintetben „újítókat“ súlyos itélettel büntetendőknek dekretálta, hova tovább mindinkább elnézte az egyesek által önként behozott és föntartott gyakorlatokat.

Mentségül hozható fel különben egyetemes egyházunk mellett is az, hogy a kívülről jövő lel-

polgárok pedig 488 frt. 76 dénárt adakoztak e szent célra.*

Széleskörben indult meg a közadakozás 1767-ben is, amikor a kistemplom fedelének megújítása: a nagytemplom javítása és tiszteletes tudós Szilágyi Sámuel superintendens ur parochiájának ujonnan való építése (ma Nagy András kántor lakik benne a presbyterium háza udvarán) igen erősen igénybe vették az ekklesia tehetségét. Különösen a céhek jártak elől az adakozásban.

Az ilyen kegyes ajánlások nemzedékről nemzedékre szálló jámbor szokásból eredtek. A régi debreceni egyház-szervezet a szent végekre való adóztatás kényszerét, a kötelező egyházi adózás intézményét sokáig nem ismerte. Addig, míg a város közpénztára teljesítette az ekklesia körül felmerült kiadásokat, bizonyos, hogy külön egyházi adóra nem is volt szükség. Egészen megváltozott a helyzet az 1752. évi híres királyi intimatium következtében. E válságos években nem csak a papok, kántorok, praeceptorok fizetése, s az egyház használatában levő épületek fenntartása szakadt egészen a gyülekezet vállaira, — hanem kezdetben a főiskolai tanárok saláriumát is az ekklesia pénztáról kellett fizetni. A jövedelmek szaporítása végett már 1753-

ban temetéshez való szőnyegetek csináltatott a consistorium, s ezeket némi díj mellett engedte át a gyászbaborult feleknek. 1754-ben először alkalmazták a papbért. De csak az 1754. és 1755. évi egyházi számadásokban van nyoma annak, hogy beszédtek azt. Az első esztendőben 1864, a másodikban 2145 frt. volt ebből a bevétel. Tagadhatatlan, hogy a papbér még ama templomos nemzedék előtt is népszerűtlen újítás volt, ugyannyira, hogy a tiszteletes consistorium a város és ekklesia külön válassztása után főként a hivek önkéntes áldozatkész-ségére támaszkodhatott. Továbbra is ez maradt tehát az egyház jövedelmeinek, ha nem is legbiztosabb és nem is legegyszerűsebben csörgedező, de legjobban megszokott természetes forrása. Még a kamat bevételeket, „az interesbeli jövedelmeket,“ valamint az 1754-től fogva szereplő bolt béreket is önkéntes hagyományok és adományok által gyűlt tőkéből szedte az egyház. És intézményei fenntartásának nem ez a módja felelt-e meg igazán az apostoli korszak szellemének és hagyományainak? Nem ez a mód illlett-e leginkább a keresztyének gyülekezetéhez? . . .

(Vége következik.)

Zoltai Lajos.

* 1742. évi kuratori számadás, az egyh. levéltárban. Az okmányok között feltalálhatók az utcánként adakozók névsora is. Az adakozást Domokos Márton főbíró nyitotta meg 3 kör-möci arannyal.

ketlen támadások elleni szakadatlan védekezés kényszerűsége, az enemű belügyektől elvonta figyelmét, sőt többször teljesen megszibbasztotta, lekötötte az állandó éberségre nélkülözhetetlen erejét.

Denique liturgiánk körzetében az eltérések, a különféleségek lábrakaptak, megszorodtak. Pedig ha a *Geleji Katona*-féle kánonok oly könnyedén nem preteriáltatnak, ma nem kellene arról gondolkoznunk, hogyan teremtsük meg az egységes liturgiát? Nevezett kánonok meghozói az időkhöz és viszonyokhoz képest böles körültekintéssel oly szabatosággal irták körül és tették kötelezővé az istenitisztelelet, egyházzsertartás és ezekkel kapcsolatos dolgok rendjét, hogy — leszámítva a történelmi fejlődés kívánalmait szerint leszámítandókat — az maiglan is zsinórmértékül szolgálhat az egységes liturgiánk létesítésére hivatottaknak.*

Ugyannyira, hogy én át meg átolvasva a *Geleji Katona*-féle kánonokat, akkor midőn mindjárt javaslatot fogok tenni arra nézve: miképpen ohajtanám megállapítani egységes liturgiánk rendjét, az azokban foglalt rendelkezések és pedig mondhatom üdvös rendelkezések hatása alól nem bírom magamat kivonni. Nem pedig azért, mert erős a meggyőződés, hogy azon rendelkezések — a mai változott viszonyokhoz alkalmazott egynémelyikének a fölüjútása és életbeléptetése, még a mai vallástalan irányban haladó korra is megteendű a hatását s elevenítőleg fog érvényesülni sok tekintetben lecsontkázott s kellő vérforgás hiányában senyvedő istenitiszteleti s más egyéb egyházzsertartási ténykedésünkre.

Az a kérdés merül itt már föl: hol kezdjük, hol végezzük, mit öleljünk fel liturgiánk egységesítését ohajtván keresztülvinni?

En azt hiszem, legcélszerűbb azt a sorrendet követni s azt a keretet kitölteni próbálni, amely sorrendet hétköznapi, vasárnapi, ünnepi istenitiszteleteink állítanak elénk s azt a keretet amelyet ugyanezek átölelhetnek. Azután pedig a sákramentumok, confirmáció, házások hirdetése, esketése, és végül a halottaink temetése körüli végzendők mikéntjére kell tekintettel lennünk.

Ebben a sorrendben terjesztendem elő mindjárt következő javaslatomat. Előbb azonban még megjegyzem, hogy javaslatom pontozataiban nemesak a lelkész, mint szoros értelemben vett liturgus, hanem — a mennyiben részes a gyülekezet — ennek a ténykedését is jelzendem, a kitöltendő keret teljessége kedvéért.

Javaslatom pontjai tehát im itt következnek: Mondassék ki közkötelezően,

1. *hétköznapi istenitiszteleteinket* illetőleg, hogy a hol lelkész és templom van, hétköznapi közistenitisztelelet naponként kétszer tartandó; reggel 7—8 órákor, délután 2—4 órákor, a hol lelkész nincs, csak előkönyörgő tanító, ott naponként csak egyszer, reggel 7—8 órákor.

Lefolyása a következő legyen: bemenőre egy vers ének azután felálló, azután főének legalább két vers. Fölmenvén a lelkész a szószékbe, a következő előfóház után: „A mi segedelmünk jöjjön az Úrtól, a ki teremtett és megtart mindeneket. Amen,” e szavakat mondja: „olvasni fogjuk ker-

* Lásd: Egyházi kánonok stb. s függelékül a Szatmárnémetiben 1646. évben tartott nemzeti zsinat végzései. Magyar nyelvre fordította *Kiss Aron*.

testvéreim azokat a szent igéket, a melyek irva találatnak . . . leülve hallgatják a hivek.“ És akkor felolvassa a lelkész a megjelölt szentírásbeli részt, már akár az ó-, akár az újtestamentumból választotta azt; de hogy rendszer legyen kívánatos, hogy ne össze vissza, hanem valamelyik szentíró műve kontinuitáster olvastassék. A rész felolvasása után szóljon így: „És most jertek, boruljunk az Ur elébe alázatos könyörgésünkkel, imádkozván eképpen.“ S imádkozván a közkezen forgó imakönyvekből vagy önkészítette imát, de lehetőleg mindig alkalmi. Imádság után „Mi Atyánk“ mondandó, ezután pedig rövid utó ima. Ha hirdetni való van, ezt az utó ima után megteszi. Lejövén lelkész a szószékből, a gyülekezet 1 vagy két vers éneklése után az istenitisztelelet véget ér. Lelkész az istenitiszteleletet hétköznapi is palástosan végzi s legutolsónak hagyja el a templomot:

a) bűnbánó heteken, a bűnbánati hétnek megfelelő szentíratí részek olvasandók, és szintén ilyen imádságok olvasandók;

b) a bűnbánati heteken olvasott bibliai részek néhány tömör szóból álló magyarázattal kísérendők; így különösen az ünnepek bűnbánó hetében.

2. *vasárnapi istenitiszteletek* reggel 9—10, — délután 2—3 órákor tartandók az évszakok napjaihoz képpent. Lefolyása legyen ez:

Bemenőre éneklendő a kántor vezetése mellett 1—2 vers; azután fennálló-ének; azután 3 vers legalább főénekül. Lelkész szószékre lépven csöndes fohász után így szól: „Jertek atyámfiai, boruljunk az Ur elé s öntsük ki szívünket, lelkünket, imádkozván Ó felségéhez eképpen.“ Erre megkezdődik a gyülekezeti közima. Ennek végeztével a gyülekezet egy verset énekel. Annakutánna felolvassa lelkész predikátiójának alapigéit, de mindig eme bevezető szavakkal: „Azok a szent igék, melyeknek alapján e szent órában elmélkedni kívánok a ker. hivek előtt, irva találatnak itt és itt. Ha az alapige terjedelmesebb, mindig hozzá teszi: „Leülve hallgatják a hivek.“ A hivek leülven, ismétli a lelkész, hogy p. o. „Pál apostol Korinthus beliekhez írott első levele tizedik részének 3 ik versében a következő szent igék olvashatók.“ Ha rövid a textus, a szentíratí hely nem nevezendő meg kétszer, hanem csak egyszer, azt mondván: „. . . irva találatnak itt és itt eképpen.“ Predikáció után ismét gyülekezeti közima következik, minden bevezetés nélkül. Ezután „Mi Atyánk,“ ezután pedig megáldás. Megáldás után a hirdetések; de ezeket megelőzőleg minden vasárnap, reggeli istenitisztelelet alkalmával adakozásra is felhivandók a gyülekezet tagjai A hirdetések már természetesen ülve hallgatják a hivek. Lejövén lelkész a szószékből, a gyülekezet 1—2 vers éneklése után az istenitisztelelet végződik.

(Folyt. köv.)

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A sok megpróbáltatáson átment munkás férfiú 38 évi tanárkodás után 65 éves korában hagyta el eddigi tanári lakását (Egyház-tér 12. sz.) s vonult mint nyugalmazott tanár saját házába (Darabos-u. 32. sz.) özvegy leányával — ki a látását csaknem

elvesztett apát ápolta — és kis unokájával ott élt; 12 évi elvonultság után 1900. ápril. 18. este hunyt el s a cegléd-utcai temetőben ta'ált földi nyugtot. Arcképe nem maradt fenn. Határtalan egyszerűség, szerénység, kötelességének rogyásig hű és lelkiismeretes teljesítése, igazságos ítélet, higgadt józanság a viták között is, — valának lelki ékei. Mint zajtalanul folyó patak a menetelében levő növényzetet, úgy táplálta az ő nagy tudományának tiszta vize a tanítványokat, a százakra menő immár lelkészszé és tanárrá vált tanítványai kegyelettel és hálával ápolják emlékét. Tanítványai „Menyhárt János alapítvány” címen adakozásaikból lelkiemléket állítottak neki (alaptőke 1903-bn 1310 korona) az ő- és újszövetségi tudományok köréből tízezer pályaművek jutalmazására. (Egyházker. jkönyv 1892:196. sz.)

24. *Török József* orvos tudor, tud. akadémia tagja. 46 évig tanár; királyi tanácsos. Született Alsó-Váradon (Bars m.) 1813. okt. 13. lelkészi családból. Tanult Selmecen, Debrecenben (1828-tól), Pesten (1836-tól), a hol orvosi oklevelet nyert. külföldi útja után gyakorló orvos; a vegytan és természettan tanára a „Cseh-Szombati tanszéken” (1848 tól 1894-ig), főiskolai orvos is. A tantervek, néha kényszerített változtatásai miatt két főtantárgya helyett különböző időkben tanítania kellett természetrajzot, élettant, törvényszéki orvostant, közegészségtant.

Számos értekezésein kívül legnagyobb becsű önálló műve „A két magyar haza első rangú gyógyvizei és fürdő intézetei” Pest, 1848.

Meghalt élete 81-ik évében 1894. márc. 14. tanári lakásán (Hatvan-u. 3.) s a cegléd-utcai sirkertben a családi sírboltban nyugosznak hamvai. (Lásd életét Debr. Prot. Lap 1894: 11. szám.)

A főiskolai kórház története.

Az első rendes és állandó főiskolai orvosnak, a ki egyszersmind rendes tanár, életpályájával kapcsolatban derítendő ki a diákok kórházának eredete és fejlesztése, mert épen Dr. Török tanár korában lőn a nagyobb alkotás megindítása.

A „diákok társulata” (coetus scholasticus) külön pénztárral bírt, a hagyományok és adományok jövedelmeinek egy részét a senior az „élelmezési pénztár” (Cassa victualis) részére fordította, a deákok kosztjára (tápitézet féle) használtatott fel. A pénztárnok a senior volt; a vagyon 1748-ig a coetus (másképp societas), 1749-től pedig a collegium vagyonának nevezetik. Ellenőrizték a tanárok.

E diák társulat Hatvani István tanár kezdeményére vette fel kiadási rovatába a beteg tanuló társak gondozását, 1752. szeptemberben 13 frt 51 denárral megnyitotta a „betegek pénztára” (cassa infirmorum) rovatát; a pénz a betegek gyógyítására fordítatott; minden évben folyt a kiadás e célra, p. o. 1755-ben 18 frt; 1760-ban 74 frt; 1770-ben Mílesz József senior alatt a pénztár 261 frttal rendelkezett. 1774-ben 224 frt 41 dénárral. A következő évben a Collegium a maga számadásában nyitott külön pénztárt. De a coetus 1789-ig, a mikor a betegek pénztárában 202 frt 21 kr volt, szinte vezette a maga kiadását; azután beleolvadt a Collegium vagyonába, a coetus is megszűnván. (Lásd „Liber Scholae” című bekötött jkönyvet a Collegium levéltárában, mely könyv a kétféle Cassa pénz és vagyon tárnak jegyzéke 1724—1788-ig.)

A régibb időkben a beteg tanulók segélyt kívált 1752-től fogva a Coetustól kértek és kaptak; gyógyításukért pedig a városi sebészekhez fordultak, vagy orvos jellegű tanáraikhoz. Például szolgáljon az 1764-ik évi nagy tűzvész, melynek oltásában 23 tanuló kapott sérülést, 3 belebetegedett s maga Dr. Hatvani István tanár vette fel a sérüléseket s adott jelentést azokról.

A tanárkar — melynek kiváló tagja orvos Dr. Hatvani épen az egészségügy őre vala, — 1775-ben tette az első lépést kórházi alap létesítésére, elrendelvén a „beteg tanulók” részére eddig gyűlt kisebb összegek egyesítését s külön pénztárban kezelését, 85 rh. frttal indult meg (Relatio de foundationibus Collegii 1784. 21. l.) Ez első tőke 1792-ig változatlanul egy állapotban maradt, csak a kamat és apróbb bevétel használtatott fel. Ez évben szűnt meg a senior pénztárnoki tiszte és jött be a külön pénztárnoki hivatal; egyuttal az egyházkerület kezébe ment át a főiskola igazgatása. Azonnal kezdetét vette a beteg tanulók pénztára javítása. Tudniillik Sárvári Pál seniorságában 1792-ben a pünköszt ünnepi templomi hirdetésekben (publicatio) az itthon maradt (remanens) diákok javára gyűlt pénzből az egyenlőleg fel nem osztható maradék a „cassa infirmorum”-ba tételre rendeltetett. Ekkor orvos tudor Mílesz József, mint igazgató tanár intézkedett a pénztárról. Továbbá a temetésre ki rendelt, de el nem ment diákok büntetés pénze is oda folytatott. Tehát két ily jövedelmi forrás találtatott. A bevétel 1793-ban 55 frtot, a kiadás pedig 84 frtot tett; p. o. Szántai István sebésznek 11 frt. 18 kr. a többi gyógyszerre és temetésre. Első eset, hogy Dr. Mílesz József a beteg tanulók ingyen gyógykezeléséért, némi jutalmazásául az egyházkerülettől segélyt kért, kapott is, de nem állandóan, 60 frtot (1793. Jan. 19.)

Új forrás lőn 1795-ben a kunyhók kiadási árából minden frtból meghatározott taxa, mely 1800-ban 1 frtot tett. (A kunyhók a Kollégium 2-ik udvarán külön diák szobák, melyek bérbe adtak nekik; 1750-ben javításon mentek át, latin nevek volt: casae vel tuguriolae) A tőke 1800-ban még csak 697 frt. volt.

A nagyobb jövedelmi forrás nyoma 1804-ben található, a mikor a halotti, vagy temetési pénzből a senior egyik félévről 152 frt.; a másíkról 159 frtot adott be a pénztárba. Ez az összeg a temetések száma szerint változott, p. o. az 1806-ik évben a két senior (féléves volt e hivatal akkor) összesen 442 frtot adhatott be. Ez a jövedelem később elvonatott.

Sürgőssé tette a pénztár növesztését egy új fontos ujtás; nevezetesen a kerület 1807-ben külön kórházi helyiséget rendelt állítani a Collegium 2-ik udvarán, a Kocsis András-féle házat, mely 1771-ben került birói ítélet folytán a Kollégium birtokába, nem tudván az örökösök a házra vett kölcsönt fizetni. A ház 400 frt. értéket képviselt, javítása 200 frtba került s mint bérház használtatott ez ideig.

A kórházban betegek számára volt 2 szoba; gyakran való javításáról az üveges, lakatos, asztalos stb. számlák tanuskodnak. Legbővebb javítás 1832-ben volt, új zsindeletű és deszka padlózat; a gondviselőnek két szobája volt az utcai részen. A szobák belül-fűtők valának.

Ez a helyiség maradt a diákok kórházs 1883-ig,

akkor még állott, de oly rozzant állapotban, hogy új helyiségről kellett gondoskodni s lerontását határozták el.

A betegek főfelügyelője az igazgató tanár volt eleitől fogva, ugyszinte később a kórházé is. A közvetlen gondozás pedig a contrascriba teendője vala. A contrascriba kötelessége volt: a beteg deák mellé vigileket (öröket) rendelni a gregarius deákok közül; nemcsak a beteggel egy gradusba járók közül; ő látogatta a betegeket, s ha a betegnek módja nem volna, annak lehető gyógyításáról gondoskodni; szüleit vagy gyámnokát, ha szükség úgy kívánná, a beteg állapotáról idejében tudósítani, ha gyógyulásához reménység nem lehetne, kiméletesen a szülőket értesíteni. Deák halála esetén a tisztességes temetésről intézkedni, legelőbb az igazgató tanárt értesíteni; a test mellé vigileket állit, a temetésre predikátort kér fel; a tanárokat s hatóságokat meghívja; az elhaltak életrajzát megírja s predikátorhoz beadja; a predikátor szolgálatát megköszöni személyesen; a doktor és sebészét is; a sebészt kifizeti; hirt ad a cantus praesesnek, hogy szép harmoniával a háznál és sirnál ének legyen; a sir tábla felírásáról és vívőiről gondoskodik stb. (Lásd az utasítást, melyet Onodi Mihály contrascriba másolatott le 1807-ben; tehát régebben is így volt).

A kórház melletti két szobában egy asztalos lakott 1823 ban, a kinek felesége a betegek körül szolgálatot tett; a tanárkar dicsérettel emelte ki hűséges eljárását s jutalmul, hogy tovább is hű legyen 100 v. frt. lakbérét felire szállíttatja le, mindaddig, a mig hasonló szolgálatot teend. Az ápolónő és jutalmazásának első feltalált nyoma ez. Péczeli József akkori igazgató tanár szalma zsákokról, takaró pokrócokról, lepedőkről intézkedett (Tanári jk. 1823. April. 28.)

A nagyobb mérvű gond és ujtás 1831-ben kezdődött: a kórházban levő betegekről rendes könyv vezetése megnyitattott; elébe igtatva az ujonnan készült szabályzat és rendtartás, nevezetesen 6 pontu utasítás a kórházi ápolónőnek, és a betegeket illető szabályzat, kiadta a tanárkar 1831. febr. 2. Ezt a hivatalos könyvet 1889/90-ig vezették. A nagy cholera miatt 1831-ben a diákság haza bocsáttatott, kivéve 58 at és 18 szegény tanulót, a kiket egyházi szolgálat végett marasztaltak benn; ezekről aztán kellő gondoskodás történt s ha valamelyikök megbetegednék, a Kollégium udvarán, a kórház mellett északra fekvő u. n. Diószegi-féle ház jelöltetett elhelyezésökre. Ezt a Diószegi-féle házat 1830-ban vette meg a Kollégium, téglá épület, kőbolt pincével; később az első torna tanár (Örvényi Vilmos) lakásául adta át házbér fizetés mellett mivel a szabad tornatér mellette vala. A cholera Julius 24. és 25-én két nap alatt, két fő utcán 150 embert seprett el, csak Szept. 4-én szünt meg, azon örvendetes jelentéssel, hogy egy diák sem esett áldozatául. Mivel a cholera miatt sem szorgalom szak nem volt, sem vidéki segélygyűjtés (supplicatio), a supplicatio a következő évben tartatott meg, két évről — önként és utólag megjelölték az elmaradt évről szóló adományokat; — az egyházkerület az 1832-ik évi vidéki segély összegét, kivételes a kórház tő kéjének adományozta, ez tett 2081 váltó frtot. Állandó forrás lett a legatióba menő ifjaknak diák éveik szerint hat-hat krajcárral emelkedő adója: e forrásból 1833-ban a 3 nagy ünnepen 270 frt. (váltó

pénz) jött be; sőt e célra rendeltetett az oratoriumi persely pénz is, mely 1833-ban fényes eredményű volt 62 frt. A tőke 1830-ban 2400 ft., 1834-ben 5624 frt (v. p.) 1847-ben pedig 11,467 váltó frt.

A főiskolai kórház is a városi főorvos felügyelete alatt állt, utolsó ily minőségű tiszt főorvos volt, *Zilahi Sámuel*, a főiskola e felügyeletért díjjal nem járult; hanem a segédorvos a sebész nyert évenként 30 frt. díjt 1346 óta. Mikor a Kollégium iránt különben is melegen érző (két alapítványt is tett) Dr. Zilahi agg korára hivatkozással a főiskolai kórház felügyeletétől visszavonult, az egyházkerület az új tanárt Dr. Török Józsefet bizta meg (1848. 117.) sz. e tiszttel, dijtalanul, mint eddig volt. Ő 12 évig vitte is e tisztet, akkor folyamodott a kerülethez, hogy mivel régebben a főorvos melletti sebész (Dusóczki Pál) némi díjt kapott, most ő maga végzi ennek tisztét is, mint kezelő orvos. A kerület 1860-ban (33. sz.) évi 50 frt. tisztelet-díjat rendelt neki. Itt veszi kezdetét a főiskolai orvos rendszeres díjazása, szerényen, tekintettel arra, hogy lakást is élvező rendes tanár.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

TANÜGY.

Tanulók tanulmányutja.

Minden kornak meg van a maga divatja mindenben, és így a nevelésben is. Mint ilyen divatot látom jelentkezni azt a szokást, hogy egyre nagyobb mérveket ölt a tanulók szünidei tanulmányutja, helyesebben szólva, vándorlása. Nem rég egyik tekintélyes napi lapunk tanügyi rovata is buzdította az ifjuságot a tanulmányutra, bár annak kinövésaitől is óvja az ifjuságot.

Minden korszakban másra fektetik a súlyt a nevelésben. Ma már jóízűen mosolyognak a „modern” nevelők a régi jó öregeken, kiknek összes tudománya a latinus műveltségben zsugorodott össze. Pedig a régi jó öregek józanabb egészségesebb életfilozófiával bírtak annak idején, mint a mai ifju, ki mindenhez ért, de semmit sem tud alaposan. Azt is hangoztatják napjainkban, hogy a testi és lelki erőket harmonikusan kell fejleszteni, ezért az eddig elhanyagolt testi nevelés is felkarolandó. Rendeznek tehát nagyszabású tornaversenyeket és kirándulásokat, mely utóbbtól nemcsak a testi erők gyarapítását, hanem ismeretek szerzését is várják. Újabban mind sürűbben látjuk gymnasiumi értesítőinkben a növendékek tanulmányutjairól való beszámolást. Bár nem vagyok tanárember, el tudom képzelni, hogy a jól kiszemelt helyre eszközölt kirándulás sok olyan ismerettel gazdagítja a tanuló elméjét, a melyet könyvből soha meg nem tanult volna. Csak helyeselni tudom azt is, hogy (mint biztos tudomásom van róla), némely gymnasium fenntartó testülete állandóan vesz fel költségvetésébe bizonyos összeget abból a célból, hogy a szegényebb sorsu tanulók kirándulási költségeit fedezzék. Azt is elhiszem, amit az ilyen tanulmányutakról állítanak az illető gymnasiumok igazgatói, hogy a kirándulások igen tanuságosak voltak és

ugy a ráfordított költség, mint a vezető tanárok buzgalma bő kárpótlást nyert a tanulók gazdag tapasztalatai által.

A tanulmányutak, úgy látszik, az újdonság ingerével hatván a tanulókra, nagy mérveket öltenek. Nincs is már szükség a tanulmányutak hivatalos szervezésére, mert a tanulók alig várják az iskolai év végét, hogy néhányan összeállva, nyakukba vegyék az országot és két hónapig gyalogoljanak, sőt annak is voltam szemtanúja, hogy éppen nem a legbátorságosabb helyeken is egyedül vándorolt a deák, nem törődve azzal, hogy baleset is érheti.

A gymnasiumi tanárok nem tudják el sem képzelni, hogy milyen nagy járvány most az egész országban a deákvándorlás. Nem valami nagy közlekedési gócponton lakom, s mégis a nagy szünidőben alig mulik el nap, hogy hozzám egy-két, néha három diák is be ne állítana. Igazolja is diák mivoltát az intézet igazgatójától lelkiismeretesen kiállított bizonyítványával. Ne tessék félreérteni. Jó magyar vendégszerető ember vagyok, s azt is szem előtt tartom, hogy az anyagi javakban nem igen bővülködő szegény diáknak jól esik, ha segítik. Szívesen is láttam az utazódiákokat eleinte, különösen visszagondolva azokra a régi jó időkre, amikor még mint supplicans magam is bejártam egyes vidékeket. Azóta azonban nagyot haladt a világ, az újabb idők oda érlelték a közvéleményt, hogy a supplicatiót, mint a mely a modern felfogással meg nem egyezik, el kellett törölni. Bár megjegyzem, hogy még most sem látom egészen indokoltnak, hogy miért ellenkezett a supplicatio a modern felfogással, a mikor ha más alakban is, de ehez hasonló segélygyűjtést akárhányszor és akárhol látunk.

Hát a diákvándorláshoz mit szólnak ugyanazok, a kik a supplicatiót, mint magát tulélt intézményt eltörölték. Vajjon hát ez kiállja-e a modern felfogással szemben a kritikát. Bizony, őszintén megvallom, hogy a kisebb számu kivételt dicsérettel említve, a legtöbb diáknál valóságos kóborlássá fajul a világlátás. Mindenki ismeri a diák őszinteséget, melynek csak kicsi biztatás kell, hogy önmagát leleplezze. Így mondták el az én diákvendégeim is őszintén, hogy milyen bámulatos vakmerőséggel indulnak neki a világnak. Volt olyan, aki egész Erdély beutazására, 5-6 heti utra indult el 3-4 frt. készpénzzel. A diákok legnagyobb része még dicsékvéssel emlegette ezt a nagy vakmerőséget. Hanem azért az utat mégis pompásan bevégezte mindenik, leszámítva azt a mellékkörülményt, hogy ezen idő alatt szegény papok és tanítók házáinál élőködtek, kiknek bizonyára nem kis kellemetlenséggel járt naponta átlag 1-2 diákot ellátni, a kik még hozzá, igen sok esetben oly ágról szakadt, szétrongyolt öltözetben jelentek meg, hogy akár melyik pap vagy tanító szégyenkezve mutathatta be diákjait az esetleg nála megforduló vendégeknek vagy látogatóknak, kik furcsa fogalmat szerezhetek maguknak a diákokról.

Tény, hogy ha a pap és tanító szívesen látja is a diákot, még mindig igen sok helyen kénytelen megfordulni, ahol érthetően is tudtára adják, hogy a kunyorálás és koldulás nem illik ilyen épkezláb emberekhez. Az ilyen „tapasztalatoknak” pedig erkölcs építő hatását azt hiszem senki sem vitatja, az ilyen elődség alapján támadja

meg a mindenre fogékony ifju lelkét, s az ilyenekből fejlődnek a könnyelmű és semmi komoly munkához kitartással nem bíró emberek.

Hát a szellemi haszonnal, az úgynevezett tapasztalatokkal és az ismeretszerzéssel hogy vagyunk? Vajjon a hónapokon át tartó vándorlás és kóborlásért nyer-e ellenértékül számba vehető elméleti gyarapodást az ifju? A különböző vidékek természeti szépségeiben gyönyörködhetnek, ez azonban még csak pusztán szellemi gyönyör. A haszon ott kezdődne, hogy megismerhetnék a föld népét, annak szokásait, erkölceit, életmódját, iparát, foglalkozását, szellemi színvonalát, felkeresnék gondosan minden legkisebb falunak a nevezetességeit stb. A gyalogutazó diáknak azonban erre van legkevésbé ideje, mert idejének legnagyobb részét a gyalogolás emésztí fel, s ha beérkezik valamelyik faluba, vagy városba, örül, ha kipihenheti az ut fáradalmait, s éhségtől elesigázott testét felüdítheti. Megnéz ugy futtában néhány szembetűnő nevezetességet, hogy elmondhassa, hogy ezt is, meg azt is látta, de mindez felületes szemlélés, mely a semminél kevéssel több. De még arról is van tudomásom, hogy egyik-másik gyárat nem is igen szívesen mutatnak meg diák embereknek, vagy ha megmutatják is, nem kísérik szakszerű magyarázattal, a mi a gyár megtekintését teljesen értéktelenné teszi. Nem is lehet kívánni sem, hogy bizonyos gyűjtemények gondozói, vagy valamely nevezetesség őrzői állandóan rendelkezésére álljanak a különféle időpontokban érkező turistáknak.

Vagyis bátran mondhatjuk, hogy az apróbb csoportokban, vagy egyenként vándorló diákok ismeretszerzése igen szűk korlátok közzé van szorítva. De éppen ez a körülmény adja meg az igazi gyűmölésöző tanulmányut kérdésének a megoldási módját is. Nem ér semmit a jól elő nem készített és nem arra alkalmas helyen eszközölt tanulmányut, ott kell tanulmányozni, a hol van tanulmányozni való és gondoskodni kell olyan vezető egyénekéről, kik meg is tudják magyarázni azt, a mit a tanuló lát, mert a látás még nem biztosítja a tanulmányozást is.

Ezekből érthető, hogy miért állítom én azt, hogy csakis a tanári felügyelet alatt tervszerűen vezetett és szakszerű magyarázatokkal kísért kirándulások és tanulmányutak bírnak igazi értékkel. A minden terv nélkül utazó diák bejár egész vidékeket, hol tulajdonképpen alig van megfigyelni való, vagy legalább is nincs olyan, a mi az ő érdeklődési körébe vág. Ellenben a hozzáértő tanár ügyesen kiszemelheti a kisebb területen egy csoportban található különféle nevezetességeket és a diákok tanulmányai körébe vágó, megfigyelésre méltó természeti különlegességeket. A tanár szakszerű magyarázataival kísért szemlélet valódi és maradandó ismeretszerzésre is fog vezetni.

Arra törekedjenek tehát a gymnasiumok fentartó testületei, hogy ilyen tanári felügyelet alatt és szakszerű vezetés mellett végezzenek a tanulók évenként tanulmányutakat. A tehetősebb tanulók bizonyára fedezni fogják maguk a tanulmányutnak ugyis csekély költségeit (hiszen nagyfokú kedvezményre utaznak), a tehetségesebb szegény fiuknak pedig a fentartótestület juttasson némi segélyt.

A jelen viszonyok közt is azonban igen jó szolgálatot tennének a tanulók erkölcsi érzékének

megóvása szempontjából a gymnasiumok igazgatói, ha gátat vetnének a minden erkölcsi alapot nélkülöző kóborlásnak. Csak az olyan tanulót kellene igazolvánnyal ellátni, akinek anyagi viszonyai lehetségesé teszik, hogy nem közkönyörületből él, s az ilyet is utjának helyes irányba való terelésére vonatkozó hasznos tanácsokkal kellene ellátni. Az sem utolsó dolog, hogy az egyes intézetek igazgatóinak feltétlenül kell örködni a felett, hogy egyes növendékeik szégyent ne hozzanak az iskolára, mert én és sokan mások ilyen esetekről is tudnak.

Vidéki.

A népiskolai tanterv revíziója.

Azokkal a hírekkel szemben, hogy a revideált népiskolai tanterv már a jövő iskolai évben életbe lépne, félhivatalosan azt jelentik, hogy bár az országos közoktatási tanács állandó bizottsága, másnemű nagyobb organikus munkálatai mellett is, teljes igyekezetével azon volt, hogy a népiskolai tanterv revízióját egész terjedelmében minél előbb befejezhesse, mégis, részint a dolog természetében rejlő, részint az állandó bizottságon kívül eső okoknál fogva, körülbelül csak ez évi júniusig készülhet el az osztott hatosztályú népiskolai utasítással. Amde ezzel föladatának csak egyik részét fogja megoldani. Ezeket az utasításokat szervesen kell kiegészíteniök az osztatlan népiskolai utasításoknak, a melyeknek gyakorlati fontossága amazokénál nem csekélyebb. Sőt a revízió teljességéhez hozzátartozik a nem magyar tannyelvű iskolák számára szolgáló utasítás is, a magyar nyelv tanításáról (előmunkálatai már megvannak) és az általános ismétlő népiskolai tantervről szóló utasítás. Hogy a közoktatási tanács állandó bizottsága mindezeket a munkálatokat elkészíthesse, szüksége van még az 1904—1905. iskolai évre és így az elemi népiskolai új tanterv, a hozzátartozó utasításokkal együtt, csak az 1905—1906. iskolai évben lesz életbe léptethető. (Pr. E. I. L.)

KÖZÉLETÜNK.

A szakadárokról.

Irta s 1904. március 27-én Karcagon, a „Kis Tükör Olvasók Evangyéliomi Egyesülete” által rendezett evangyéliomi felolvasó estélyen felolvasta: *Stern Herman.*

Mélyentisztelt jelenlevők!

E nemes és buzgó egyesület meghívására jöttem e városba felolvasást tartani; valóban érzem szívemben, hogy nem nagyvási viszketeg, nem szereplési vágy birt arra, hogy én — a szegény igénytelen iparos — elfogadtam a meghívást s eljöttem, hogy ily szép számú közönség előtt szóljak a fent említett tárgyról . . .

Azért szántam magam ez előtttem szokatlan dologra, mert érzem, hogy szólnom kell nekem is az egyszerű embernek ma, midőn egyházunknak minden hű fiára szüksége van! . . .

Ellenségeink minden oldalról szorongatnak bennünket, s nemesak lelkipásztorainkra s nagy embereinkre van szüksége a *lelküismereti szabadság egyházának*, hanem a legigénytelenebb egyénekre is!! . . .

Ez a tudat bátorított tehát arra, hogy részt vegyek az általunk annyira szeretett egyház nyílt sebeinek a kötözgetésében s kiáltssak Jeremiással, a

népét hön szerető prófétával: *„Kössétek bé balzsammal az ő sebeit, még talán meggyógyul.”* (Jer. 51, 8.)

Többen hallottak már sok szépet és jót a francia hugonottákról s ezek vezérééről Coligni Gáspárról. Én is feljegyeztem az ő életéből egy szép és nemes mozzanatot abból az időből, mikor az evangyéliom hiveit gyilkolták, üldözték, éjjeli nyugalmuk sem volt biztos Róma orgyilkos bérenceitől. Coligni egy éjjel mélyen elaludt s neje, e nemes és istenfélő hűshöz méltó hűsnő, keservesen sirt, úgyannyira, hogy az alvó hős melle nedvessé vált a szeretett hitves könyeitől. Erre a férj felébredt és megbotrátkozva kérdezte: *„Miért sirsz életemnek boldogsága?!“* A hűsnő röviden válaszolt: *„Nemes és vitélző férjem, hogyne sirnék, mikor Krisztus testét — az anyaszentegyházat — marják és szakgatják, s te ily mélyen tudsz aludni?!“* . . . Erre a hű férj hirtelenében felkelt fekvő helyéről, kirohant vitézeihez s a mint a történelem megörökítette, ekkor nyerték hittestvéreink a legnagyobb győzelmet.

Én sem tudok ám már ma aludni, s fölkérek minden igaz református embert, aki magát reformátusnak meri nevezni, *ébredjenek!!!* Most midőn az igaz evangyéliomi magyar vallást, szeretett egyházunkat veszély fenyegeti s mint én is mondhatom: marják és szakgatják, ezer darabokra igyekezzenek tépni; — kihívóan, gőgösen kiabálják: *„Befellegzett Kálvin fiainak!”* . . .

Legnagyobb ellenségünk a hitközöny; ennek kényelmes párnáján nyugszik hittestvéreink legnagyobb része. Legádázabb ellenségünk a vakhit, mely teljesen reánk vetemedett és köztünk hinti lelki konkolyait legjobban.

Az úgynevezett „szakadárok” különféle fajai — a baptisták, nazarénusok, szombatosok, stb. — az egyháztól való elszakadásra csábítják hittestvéreinket.

A tévútra vezetett nép látva a nagy gyülekezetben előforduló sok bajt, hidegséget, azt véli, hogy ott semmiképpen nem idvezülhet, s lelke üdvössége felett való töprengésében találkozik, az apostol mondása szerint olyanokkal, a kik nem mi közülünk valók voltak s azért mentek ki közülünk. Ezek aztán a feldúlt lélek zaklatottságát kihasználva, oda kiáltják, házról házra kóborogva, kilincselve: *„Szakaszátok el magatokat e gonosz nemzetségtől.”* (II. Kor. 6, 17)

Emberi mód szerint szólok, hát mondjuk, hogy csakugyan annyira elhitetlenült, elhajlott ez a mi ev. ref. egyházunk, hogy abban már épség sincs, szabad-e, jogos-e ez az elszakadás az evangyéliom szerint,? . . . találunk-e erre példát a drága Jézus életében?! Erre őszintén azt kell mondanunk, hogy *nem!*

Jézus felment a zsinagógába, az Őt követő apostolok szintén ott tanítottak a szombatokon; — arra való az Isten háza, hogy azt látogassuk. Erre ők megint kifogással élnek, hogy igen, ők az Irás szerint cselekedtek, mert a hitetlenekkel és pogányokkal nem ülnek egy székben s egy Istentől elfordult papot, a ki maga sem hiszi, a mit beszél, ők nem hallgathatnak. Ez a kifogás sem jogos az evangyéliom szerint a szakadásra. Még akkor sem volna jogos, ha a rettenetes vád igaz volna, mert Idvezítőnk maga mondá a farizeusokról és irástudókról szólva: *„Mindeneket azért, melyeket néktek parancsolnak, hogy megtartsatok, megtartsátok és meg-*

cselekedjétek : de az ő cselekedeteik szerint ne cselekedjétek.* (Máté 23, 3.)

De a vád nem is igaz : hogy nem minden lelkész egyforma buzgóságot fejt ki, azt csak azok nem értik meg, akik szántsándékkal elfelejtik, hogy a Krisztusnak csak tizenkét tanítványa volt, s ezek sem voltak egyforma talentummal megáldva.

Egy igazi felébredett s megtért léleknek még csak szándékában sincs elszakadni az egyháztól, hanem megmarad az egyházban s terjeszti az evangéliomot, világol, fénylik mint a Libanon hegyén a cédrusfa, ragyog, hirdeti az Isten dicsőségét! . . . Ha látja az igazi evangéliomilag megújult lélek, hogy az egyház súlyod, igyekszik talán onnan menekülni? Ez ő tőle távol van : ott marad az Ur házában s bizik az Isten jóvoltában mindörökké. (Zs. 52, 10.)

S ezek a lelkek sokkal boldogabbak a szakadároknál : ezt meggyőződésből állítom és itt aláöb be is fogom bizonyítani.

Ők nem kutatják, mit eszik a pap, mit iszik a kántor. Ők nem törődnek a más szemetével, hanem először mint jó keresztyénhez illik, a magok házok tájékát, saját szívüket tartják tisztán és valahányszor megkondólnak a hívogató harangok az Urnak pitvarába való menetelre, ők készen vannak s ha egy szót sem szólnak is, mégis prédikál az ő isteni félelmök, midőn, belépve áhitattal a templomba, elfoglalják szokott helyüket. Üres a templom? . . . Akik ott vannak sem figyelnek? . . . Ők figyelmezik az Igére s nem nézik azt, hogy ez mily nagy bűnös, amaz még bűnösebb, ők maguknál bűnösebbet nem látnak s csak azt érzik : „Uram, légy irgalmas nekem bűnösnek!” S mondom, ez egyszerű lelkek sokkal boldogabbak, mint azok a kik hűtlenül leszakadnak az egyház kebeléről, „mely ápol s eltakar.” De az Ur ezen elszakadást nem hagyja büntetés nélkül, bocsát e hűtlenekre *tévelygésnek lelkét!* . . .

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra.” Irta Szolnoky Gerzson hajdúböszörményi lelkész. Ara 4 korona. Kiadja László Albert és társa Debrecen.

Ha kereskedelmi nyelven szólnánk, azt mondhatnánk, hogy Szolnoky G. „en gross” szállít. A könyvpiacra ismét egy 266 oldalra terjedő imádságos könyvvel jelenik meg. Az ember igazán csodálkozik az áhitattal teljes szív és Isten ismeretében gazdag lélek kimeríthetlenségén. Sz. G. nagyban való szállítása nem afféle tömegárú szállítás, a melyben a rutin a mennyiséggel kérkedik ; hanem az Eg Királyának egyik udvari szállítója a minőségben helyezi itt törekvő lelke legnemesebb ambícióját.

197 imádsággal gazdagította Sz. G. újból az egyházi irodalmat, a szöszéket és a hitélet gyönyörködését. Hatása bizonyára állandó lesz, mert nem múló korok irodalmi divatját hajszolja, hanem az imádság ama tulajdonságait alkalmazza, melyek ki fognak magaslani minden efemer, felkapott áramlat felett. Mély érzés, dogmatikai világos érzék, egyszerűség, Istenhez és mindig csak Istenhez irányított gondolat : ezek a keresztyén imádkozónak örökké értékkel bíró tulajdonságai. Ezekkel megál-

dotta az Isten Sz. G.-t ; ezért lesz e most megjelent kötetének is állandó beese.

Egyszerűség : talán ebben emelkedik legmagasabbra munkájának érdeme. Szinte mereven fordul el a mai sallangos, frázisos, cikornyás, nagy hangban utazó egyházi íróktól : s a régi jó megszgyékből őserőjű hantot fordít fel ; talán itt-ott túlmélyre is ereszti az ekét, úgy, hogy valóságos avas esontok is bukkannak fel ottan-ottan. Egyszerű, közönséges minden imádsága. Külső formáját tekintve szinte azt hinné az ember, hogy akárki is tudna írni ilyet. Pedig dehogy ! A természet adta művészet produktuma ez ; a mit eltanúlni nem lehet ; s a mit olyan színtelennek, szagtalanoknak, iz nélkülinek találunk elemeire bontva, mint a tiszta levegőt ; mégis oly gyönyörrel tudjuk szívni, úgy táplál és éltet. Ez az Istenhez való szólás legmegfelelőbb formája. Nem külső áldozatot, hanem tiszta szívet és lelket kíván ő ; a tiszta szív és lélek pedig csak egyszerű lehet ; egyszerű a hangja is.

Természetesen van a Sz. imáiban költészet is ; de ez sohasem teng túl és nem borítja el azt, a mi fő : a keresztyéni érzés tisztaságát, igazságát, egyszerűségét.

Az imák terjedelme éppen a rendes ; se hosszú se rövid.

Hogy a sok szépben legszebbet találjak : megemlítem a nagypénteki első imádságot. En a nagypéntek dogmatikáját szebben imába foglalva még nem olvastam. Hogy pedig hibát is találjak : megemlítem, hogy az utóimák legnagyobb része nélküli az „utóság” jellegét ; alig kellene valamit változtatni s előimák gyanánt is elmehetnének. Hadd kifogásoljak egy kifejezést : „A munkának keresztyé” (Tavaszi beszéd után). Igaz, hogy Isten keresztyéppen átkozta reá az elesett emberre a verejtékes munkát ; de ez átkot teljesen eltörölte Jézus ; s a keresztyén világnézet szerint a munka nem lehet kereszt ; sőt egyik oltalom, paizs a bűn ellen és eszköz a jócselekedetekre ; magunk és mások jóvoltára. A mai szocialisticus világban a munka keresztyé még félreértésre adhatna okot.

Az értékes kötet óhajtom, hogy ne hiányozzék egy lelkésznek az asztaláról sem. Épülhet és építhet ; gyönyörködhetik és gyönyörködtethet általa mindenki.

Dr. Baltasár Desső.

Egyházi irodalom. Dr. Bartók Györgynek, az erdélyi egyházkerület püspökének nem sokára megjelenő és a presbyterialis egyházszervezet napi rendben lévő kérdéseit tárgyaló művére előre felhívjuk lelképásztoraink és az érdeklődők figyelmét. A mű címe : „A református egyházak presbyterialis szervezete.” Az ismertetést és bírálatot azon időre kell fenfartanunk, midőn a mű a nyilvánosság elé kerül. Most egyszerűen az érdekes tartalom jelzésére szorítokunk. Az első rész tartalma : Az egyházi szervezettel összefüggő elvi különbségek a római egyház és a protestantizmus között. A külföldi protestánsok legelső szervezkedési kísérletei. A külföldi református egyházak szervezete és a reformatorok. A genfi egyház presbyteri szervezete. A francia egyház zsinatpresbyteri szervezete. A zsinatpresbyteri szervezet továbbterjedése és alakulása a skót egyházban, Németalföldön és egyes német egyházakban. A lengyel protestánsok egyházalkotmánya. A II. rész tartalma : A magyar református egyházak szer-

vezete a 16. és 17-ik században. A komjáti kánon. A Geleji Katona István erdélyi ref. püspök által szerkesztett kánon. A hierarkhia és kúriarkhia egymás ellen vivott harca a magyar református egyházban. A budai zsinat 1791-ben. A debreceni zsinat tárgyalásai 1881-ben. A budapesti zsinat tárgyalásai 1891-ben. Különbségek az erdélyi és a többi egyházkerületek szervezetében. Az approbata és Compilata Constitutiók és a Leopoldinum diploma, mint az erdélyi református egyház alkotmányos szabadságának biztosítékai.

* * *

Az egész mű mintegy 12—15 ivre terjed. Ára 4 korona. A kik előre megrendelik, 40% árkedvezményben részesülnek. A megrendelt példányok ára a műnek megjelenése után küldendő be. Szerző munkáját csekély számban nyomtatja. Ohajtandó tehát, hogy az érdeklődők megrendeléseiket a Szerzőnél minél hamarabb és kellő időben tegyék meg.

Vettük a következő felhívást, s melegen ajánljuk az érdekeltek figyelmébe: 1077—1904. szám. Nagytiszteletű Szerkesztő Ur! Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk Pokoly József theologiai tanárral megíratta az erdélyi ev. ref. egyháznak a reformatio kezdetétől a legujabb időkig terjedő történetét és a munka 52—54 iven, három kötetre osztva, április hó folyama alatt fog megjelenni egyházkerületünk kiadásában. A munka forrástanulmányok alapján készült, számot tesz nemzeti történetírásunk terén, hazánk nemzeti történetének egyetemes ev. ref. egyházunk fejlődésének egyik alapvető forrásmunkája; melynek a lehető legnagyobb elterjedést óhajtunk biztosítani s azért 10 kor. boltiár helyett 6 kor. kedvezményes árban ajánljuk fel a három kötetet ev. ref. egyházaknak, lelkészeknek, tanároknak és tanítóknak és az egyház szolgálatában álló hitsorsosainknak, ha a 6 kor. előfizetési díjat egyházkerületi főhatóságaik utján április hó végéig beküldik egyházkerületünkhöz.

Atyafiságos tisztelettel kérjük a Nagytiszteletű Szerkesztő Urat, hogy becses lapja olvasóit az irt kedvezményről tájékoztatni méltóztassék s a munka elterjedésében közreműködni sziveskedjék hathatós ajánlásával.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1904. március hó 17-én tartott üléséből *Br. Bánffy Dezső* elnök. *Dr. Sárkány Lajos* tanügyi előadó.

Előfizetési, illetve előjegyzési felhívás a „Bibliai Képek“ IV. kötetére. Vasárnap délutáni s hétköznapi istenítiszteletre szánt „Bibliai Képek“ című rövid s népszerű bibliamagyarázataimat, mind a sajtó, mind t. lelkésztársaim kedvezőleg fogadván: a IV. ik kötetet adom sajtó alá, az előzőhöz hasonló terjedelemben s tartalommal, vagyis: bibliamagyarázatokkal. Azok, a kik 3 korona 50 fillért legkésőbb április hó végéig hozzám utalványoznak: szeptember végéig bérmentve s ajánlottan, — azok pedig, a kik a fentebbi időig az iven, vagy más uton, csupán előjegyeztetik magukat: utánvétel mellett kapják a könyvet, mely esetben 20 fillérrel kerül többbe. Gyűjtőknek 10 után egy tiszteletpéldányt adok. Nagy-Igmánd, (Komárom-vm.) 1904. március hó 15. *Szentkúti Kiss Károly*, ref. lelkész.

Egyetértés. 38-ik évfolyam. A magyar középosztály vezérlapja. Előfizetési díja egy évre: 40 korona, közhivatalnokoknak, vasutasok, községi-jegyzők, lelkészek, tanárok, tanítóknak kedvezményes árban: negyed évre 7 korona. Az Egyetértés főszerkesztője Fenyő Sándor, a közélet, a politika és az irodalom legragyogóbb nevű vezérférfiait nyerte meg lapja számára. Politikai főmunkatársa: Kossuth Ferencz Irodalmi főmunkatársa: Eötvös Károly, kikhez egy egész előkelő írói gárda esatlakozik. A középosztály legérdemesebb rétegei az Egyetértésben találták meg küzdelmeiknek leghivebb szószólóját, az államhatalommal szemben a létért folytatott harcában kitartó bajtársát és megbízható tanácsadóját. Az Egyetértés politikai és közgazdasági rovatát az állami és gazdasági függetlenségre való törekvés irányítja, a társadalmi rovatok az egyén gazdasági függetlenségének elvét szolgálják, az állampolgárok boldogulásának apró, de nagy jelentőségű problémáit tárgyalják. A család számára az Egyetértés egész könyvtárát nyújtja a legérdekesítőbb olvasmányoknak. Regényei valódi mintái az elbeszélő irodalom remekeinek. Új előfizetők a megkezdett regények elejét is megkapják. A divatszalon az Egyetértés előfizetői 2 koronáért kapják meg negyedévenként. Husvét ajándékul minden új előfizető megkapja a Rákóczi Albumot. Karácsonyra egy másik diszmvét kap minden előfizető teljesen ingyen. A karácsonyi diszmvé a legjobb nevű hazai írók műveivel lesz tele, s a legszebb képek fogják ékesíteni. A kiadóhivatal Vármegye u. 11.

Egyházi beszédek (Halotti). *Irtá Peti Lőrincz* bürüs-váradí ev. ref. lelképásztor. III. kötet. Ára 4 korona. Szerző tulajdona. Csurgon, 1903. Nyomatott Vágó Gyula könyvnyomdájában.

Peti Lőrinczet egyházi beszédeinek két első kötete révén, mint egyik legkiválóbb egyházi írónkat méltatta annakidején a kritika. E kötetben I. ház-nál; II. templomban; III. sirnál; IV. emlékbészédek címe alatt 8 + 12 + 10 + 2 = 32 halotti beszédet, illetve orációt közöl a kiváló szerző. Ismertetésére a legrövidebb idő alatt sort kerítünk, de már előre is nyugodt lélekkel ajánlhatjuk. Szerző különben tudatja általunk, hogy a 4 korona beküldése esetén, ajánlás nélkül, borítékban ő szállítja a művet, mely egyedül csak nála kapható.

KÜLFÖLD.

Az egyház és a színház.

Irtá *Kuthy Zoltán* newyorki ref. lelkész.

A Szalay József nagybecskereki lelkésztársam szerkesztésében és kiadásában megjelenő „Keresztjén Evangyélista“ ez évi második számában, a „Hírek“ rovatában a következő sorokat olvastam: „*Chicago-ban* ismét megégett egy színház és sok nép égett bele. Így télen eszünkbe jut egy magyar közmondás: ne menj a jégre és nem esel bele, — mit a színházakra így alkalmazhatunk: ne menj a színházba és nem égsz bele. Valóban igen sok ember elég a színházban. Elég, ha nem is mindenkinek a teste, de elég nagyon sok embernek, aszszonynak, ifjunak és leánynak az erkölcsi jó érzéke, becsülete, tisztessége. Mai alakjában a színházi előadások különösen olyanok, hogy orcápirulás nélkül finom erkölcsi érzékű

lelkeknek nem lehet végig nézni őket." E nyílt és világos beszéd, mint a lapnak és Szalay József lelkészársamnak a színházakkal szemben kifejezett merev s nem éppen méltányos álláspontja, gondolkozóba ejtett és a fölvetett kérdés tanulmányozására indított.

Mily magatartást kellene fölvennie és föntartania az egyháznak a színházzal szemben? Ez rendkívül fontos és teljesen gyakorlati kérdés. Színház mindig volt, van és bizonyosan mindig lesz az emberek között. Az egyháznak tehát határozott feleletet kellene adnia erre a kérdésre és oly álláspontra kellene helyezkednie, a mi állandóan és észszerűen föntartható. A kérdést meg kellene vizsgálniunk, meg kellene vitatnunk teljesen, őszintén és igazságosan. Az e szellemben való vizsgálódásért — előre tudom — exponálom magamat az ellenséges kritikának. Ez a kritika jöhet részben a világi elem vezetőitől, részben a lelkészi kartól. Lehet, hogy e bírálatok a legteljesebb hozzáértésnek s a legtisztább motivumoknak lesznek a gyümölcsei. Lehet az is, hogy föltevésemben csalódom. En azonban, mindakét esetben, mélyen érzem, hogy eljött az idő, a mikor helyesen kellene e kérdésben beszélnünk és a mikor a méltányos álláspontot el kellene foglalnunk. Sőt nézetem szerint, az idő már nagyon is megérett arra, hogy gondos nyilatkozatot tegyenek e kérdésben a lelkészek, a kik amennyire konzervatívok, épp annyira orthodoxok is. Az eszméket, miket lelkészársaink állandóan hangoztatnak a magán életben, szélesebb körben is terjesztendőknék vélem az egyházi lapok hasábjain. Sok lelkészársam visszatartja magát szíve érzelmének, elméje gondolatának a nyílt kifejezésétől, — pedig érzelemben és gondolatban sok ily kérdéssel foglalkozik, — csak azért, hogy útjába ne essék a más gondolatvilágának és meg ne sértse a másikat. A hallgatásra ez mindenesetre elég nemes motivum és összhangzásban van a szeretetet hirdető, hamisítatlan apostoli tanítással, de jönnek esetek, mikor az egészséges erkölcsiség érdekei háttérben megkövetelik, hogy helyesen és nyíltan disztinváljunk a között, mi a tényleg bűnös és erkölestelen és mit gondolunk bűnösnek vagy erkölestelennek, mint a hagyományos nevelés és az alap nélkül való előítélet eredményét.

Vizsgálódásaimban arra az eredményre jutottam, hogy az egyház háromféle magatartást tanúsíthat a színházzal szemben: az ellenséges, az alkalmazkodó és az átalakító magatartást. Vajjon melyiket választja a három módozat közül?

1. Szükséges és kívánatos-e, hogy az egyházi emberek, minden fokon, fölvegyék az ellenséges magatartást, az egyedüli igaz álláspontja gyanánt, a színházzal szemben? Ezt a szót: *ellenséges*, a szónak a legerősebb és legvalóságosabb értelmében használom itt s az egyház és a színház között lévő nyílt harcot, ellenségeskedést értem az alatt. Ezt a magatartást követték sokáig egyes egyházi férfiak. A keresztyénség kora századaiban, a negyedik század egyik részében, úgy a keresztség, mint az urvaesora kiszolgáltatása megtagadtatott azoknak, kik bármi módon összeköttetésben voltak a színházzal. *Julian* császár a saját ambíciótól ösztönözött, követte az egyes keresztyén atyák ez irányu buzgalmét s egyik edictumában törvényerőre emelte ennek a szigorú keresztülvitelét. Az eredmény az volt, hogy a két *Apollinarius*, apa és fiu, és a na-

zianzeni *Gergely*, divatba hozták a szentírásból vett vallásos misztériákat s ezekkel mulattatták és tanították a keresztyén népet, míg *Julian* törvénye érvényben volt. Ez az ellenséges magatartás azonban időnként fékezhetetlen konfliktust és engesztelhetetlen gyűlöletet támasztott az egyház és színház között.

Vajjon hát ez-e az igazi, a helyes magatartás?
(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gróf Dégenfeld József üdvözlése.** A felső-szabolcsi gyűlésező egyházmegye az Amerikában járó egyházkerületi főgondnok gróf Dégenfeld József címére a következő tartalmú táviratot küldötte: „*Felső-szabolcsi egyházmegyénk a szétszórt csontok összeszedésében fáradozó szeretve tisztelt főgondnokot közgyűlése alkalmából lelkészedéssel üdvözli s útja sikerére áldást kér Istentől.*“ *Görömbey.*

— **Érettségi vizsgálatok.** (A tiszántuli ev. ref. egyházkerületben.) Közelednek az iskolai év utolsó napjai s ezekben a diákok életében a legnagyobb vizsgálat, az érettségi examen. Ezek idejét a kerületben levő ref. gimnáziumokra nézve az egyes igazgatók javaslata alapján a püspök tüzi ki, ugyan-csak ő küldi ki a vizsga elnökét is. Kiss Áron püspök úr kibocsátotta erre vonatkozó rendeletét az igazgatókhoz, mely szerint az érettségi vizsgák ideje s elnökeik névsora a következő: Békésen június 17—18-án, elnök Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző. Debrecenben június 23—28-án, elnök dr. Erdős József theol. akad. igazgató. Hajdúböszörményben (első érettségi vizsga) június 27—28-án, elnök Dóczy Imre középiskolai felügyelő. Hódmezővásárhelyen június 20—22-én, elnök Dóczy Imre. Kisujszálláson június 24—25-én, elnök dr. Öreg János akad. tanár. Máramaroszigeten június 22—25-én, elnök Kiss Áron püspök. Mezőtúron június 23—24-én, elnök Dóczy Imre. Szatmáron június 22—25-én, elnök Eröss Lajos theol. tanár.

— **Konventi gyűlés.** Az ev. ref. egyetemes Konvent folyó évi rendes gyűlését Kun Bertalan püspök és báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok urak, mint az egyetemes Konvent elnökei, június hó 6. (hatodikán) hétfőn d. e. 10 (tiz) órakor fogják megnyitni Budapesten a Lónyai-utcai ref. főgymnasium disztermében. A meghívók nemsokára szét fognak küldetni.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi gyűlése** május hó 4-én kezdődik. Ezt megelőzőleg a főiskolai igazgató-tanács, a lelkészi könyvtár-bizottság fog üléseket tartani.

— **Tudósítások a tavaszi egyházmegyei közgyűlésekről.** Mint mindig, úgy most is nagy súlyt fektetünk arra, hogy az egyes egyházmegyék pontosan és idejében értesüljenek arról, hogy a közgyűléseken más traktusok mivel foglalkoznak: „Közéletünk“ című rovatunkat főképp e célra tartjuk nyitva. Sok theoretikus emberre

nézve lehetnek ezek a közgyűlési referádák unalmasok, de gyakorlati lelkészekre nézve semmiestre sem olyanok. Ezt mi saját tapasztalatunkból jól tudjuk. Ugyanazért teljes bizalommal kérjük tisztelt munkatársainkat, hogy ne sajnálják az időt és fáradságot az efféle értesítések megírására és gyors beküldésére. Magunk számára dolgozunk s nagy haszon jár azzal, ha tudjuk, hogy az egyes napirenden levő kérdésekről hogy gondolkoznak az egyházkerület más-más egyházmegyéi? Ezenkívül bizonyos krónikaszerű tehát történelmi értéke is van az efféle referádáknak, melyeket az utókor valamikor még valami célra sikerrel fel is használhat.

— **Meghívó** az Országos Református Tanár-egyesület 1904. évi május hó 24. és 25. napjain Pápán tartandó harmadik rendes közgyűlésére. *Programm.* Május hó 23-án, hétfőn. Erkezés. Hivatalos fogadtatás az este 6 órakor Budapest felől érkező gyorsvonatnál. Elszállás. Ismerkedés este 8 órakor a Griff-szálló nagytermében. Május hó 24-én, kedden. Reggel 8 órakor választmányi gyűlés a kollegiumban; 9 órakor gyülekezés a kollegiumban, s onnan testületi bevonulás a városi református templomba, ahol imádkozik Lic. Rácz Kálmán, pápai főgymnasiunai vallásnár. Istenisztelet után közgyűlés a főiskola disztermében. Tárgysorozat: 1. elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Az 1848. évi XX. törvények és a protestáns iskolák. Felolvasás Zoványi Jenő, sárospataki kollegiumi tanártól. 4. Veszprém vármegye református köznépe. Felolvasás Kis Ernő, pápai kollegiumi tanártól. Délután 1/22 órakor közebed a Griff-szálló nagytermében, melyen a pápai kollegium látja a közgyűlés tagjait vendégeit. Ebéd után a kollegiumnak és a város egyéb nevezetességeinek (dohánygyár, szövőgyár, földmives iskola, villanytelep, különböző tanintézetek) megtekintése. Este 6 órakor a szakosztályok gyűlései Május hó 25-én, szerdán. D. e. 8 órakor a közgyűlés folytatása 1. Főjegyző évi jelentése. 2. Jelentés az egyesület pénztáráról. 3. A gymnasium és az élet. Felolvasás Fogarasi Albert, nagyenyedi kollegiumi tanártól. 4. A választmány jelentése. 5. Indítványok tárgyalása. 6. Közgyűlés berekesztése. Délelőtt pontban 1/212 órakor rövid közebed a főiskolai alumneumban; 1/21 órakor kivonulás a vasuti állomáshoz s 1 órakor indulás Keszthelyre, hová 1/27 órakor megérkezés és ott elszállásolás, vacsora. Május hó 26-án, csütörtökön. Reggel 1/26 órakor Keszthelyen hajóra szállás s a Balatonon megindulás. Badacsonyan reggelizés, majd tovább hajózás. Balatonfüreden kiszállás. Délután 2 órakor Almádiba érkezés és ebéd. Ezután a halászati felügyelőség engedélyével a balatoni halászat bemutatása. Jegyzet. A központi igazgatóság úgy a közgyűlésre, mint a balatoni kirándulásra is szóló kedvezményes vasuti jegyek érdekében megtette a szükséges lépéseket. Kérjük azon igen tisztelt tagtársakat, a kik a közgyűlésen megjelenni szándékoznak, hogy vagy közvetlenül, vagy igazgatóságok útján f. évi május hó 10-ig sziveskedjenek ebbeli szándékukat az elnökségnél bejelenteni, hogy a kedvezmény s vasuti igazolványokat részükre kiállítva, idejében elküldhessük s elszállásolásukról a helyi rendezőség gondoskodhassék. A kiránduláson részvétel ára 15 korona, amelybe bele van számítva Pápától Keszthelyig a vonatdíj; Keszthelyen va-

csora, szállás, a hajódíj; a badacsonyi reggeli; az almádii ebéd és a Budap st felé távozó vendégeknek Almádiból Siófokra átszállítása. A 15 korona részvételi-díj előre beküldendő Thury Etele, pápai főiskolai igazgató urhoz f. évi május hó 10-ig. A kirándulás legalább 100 személyre van tervezve. Debrecen, 1904. április 7. *Az országos református tanár-egyesület központi igazgatósága.*

— **Főiskolánk pénzügyi gazdasága.** A tőkeelhelyezés több év óta fokozatosan nagy gondot ad főiskolánk gazdasági tanácsának. A kölcsön kínálat a pénzügyintézetek részéről napjainkban olyan nagy méretű s a kölcsöntkereső közönség előtt olyan csábítóan tetszik, hogy főiskolánk a régebbi időből fennálló pénzügyi gazdálkodási rendszere keretében a modern versenytársak között nem bir magának kellő helyet biztosítani. Ennek tudatában tett egyházkerületünk olyan intézkedést, hogy az anyagi ügyeket intéző gazdasági tanács mai szervezete módosítás alá vétessék; ezzel kapcsolatban rendelte meg a gazdasági tanács, hogy a főisk. ügyész, gazdasági tanácsjegyző és a pénztárnok a pénzkölcsönzésre nézve készítsenek a kor és viszonyoknak megfelelő újabb tervezetet. E tárgyban előleges jelentéssel foglalkozott a coll. gazdasági tanács az ápril. 13. diki ülésében. Az előleges jelentés, melyet dr. Bartha Béla gazdasági tanácsjegyző mint előadó, részletes előtanulmányozás után nagy tudással szerkesztett meg, a gazdasági tanácsban felette kedvező fogadtatásban részesült. Nem akarunk tudósításunkkal elébe vágni az eseményeknek, még kevésbé akarjuk egyes részletek bemutatásával a sikert kockáztatni, hanem csak annyit jegyzünk meg, hogy az előleges jelentésben bemutatott tervezet megvalósítása erős lökést fog adni a főiskola anyagi helyzetének fejlesztése, javítása felé. Éppen azért reméljük, hogy jelentés rendjén főbb vonásaiban bemutatott reform felsőbb hatóságunk, az egyházkerület részéről is a legmelegebb fogadtatásban fog részesülni, annál inkább, mert nem titok, hogy a halogatás veszéllyel jár, s könnyen romlást hozhat főiskolánk anyagi állására.

— **Pálinka-korlátozás.** Nagyfontosságú törvényjavaslatot nyújtott be a kormány, mely oda irányul, hogy kormányintézkedéssel vessenek véget az iszákosságnak. A törvényjavaslat főbb pontjai ezek: Tizenhat éven aluli egyénnek szeszest italt mérni nem szabad. A csendőrség útasíttatik, hogyha közegei vendéglőkben, nyilvános helyeken vagy utcán részeg embert látnak, azt büntetéssel és elzárással sújtsák, hasonló sorban részesül a vendéglős is — a törvény jogerőre emelkedése után — **Romániában!** . . .

— **Magyarországi képviselő az Egyetemes Presbyteriánus Szövetség gyűlésén.** Többször említettük már lapunkban, hogy az Egyetemes Presbyteriánus Szövetség, a földi világ összes, presbyteriánus vagy református elveket valló egyházainak e nagy szövetkezete az idén Liverpoolban fog gyűlést tartani, és pedig nem, mint először hirdették, június 21-én, hanem a végleges megállapodás szerint június 28-án

kezdődőleg. E szövetség 28 esztendővel ezelőtt alakult s eddig 7 gyűlést tartott Nagy Brittanian és az Észak-amerikai Egyesült Államok főbb helyein, úgy hogy a liverpooli gyűlésben már nyolcadszor fognak találkozni a föld református egyházai. Néhányszor képviseletileg, legtöbbször azonban üdvözlő levelével, de mindig megjelent e gyűlésben a magyarországi ev. ref. egyház is. A konvent az idén *Balogh Ferencz* debreceni theol. akad. tanárt. s a különben is Angolországban lakó *György Endrét* küldte ki e gyűlésre egyházunk képviselői gyanánt. *Balogh Ferencz* azonban, hajlott korára s a nagy utazással járó fáradalmakra hivatkozva lemondott e megtisztelő megbízatásról, a mikor aztán a konventi elnökség *Csiky Lajos* debreceni theol. akad. dékánt bizta meg egyházunknak a szövetségi gyűlésben való képviselésével, ki is a megtisztelő megbízatást készséggel elfogadván, immár nagy buzgósággal készül a távoli országba vivő útjára.

— **Bucsatelep és a karcagi egyház.** A békés-bánati egyházmegyéhez tartozó Füzesgyarmat határán 18 év óta egy ma már 1800 ref. lelket számláló gyülekezet alakult. Ennek a lelkigondozása természetesen első sorban a füzesgyarmati egyház, illetve a békés-bánati egyházmegye hatáskörébe tartoznék; de miután a különben is igen népes s egy lelkészszel bíró füzesgyarmati egyház káplánhiány miatt a különben szívesen teljesítendő hivatás betöltésére egyáltalán nem volt képes, — március hó folyamán a békésbánati egyházmegye gondos eseprese megkereste a karcagi egyházat, hogy atyafiságos szeretettel vegye gondjai alá a lelkiekben a Karcaghoz 12 kilométerre fekvő Bucsatelepet legalább ideiglenesen. Mint bennünket értesítenek, *Madarász Imre* karcagi lelkészársunk azonnal irt a bucsatelepieknek s erre a bucsatelepi hívek 6 tagja, — élükön a községi jegyzővel, — megjelentek Karcagon *Madarász Imrénél* s megköszönve e derék férfiú szíves érdeklődését, azzal a megnyugtató válaszszal tértek vissza, hogy a karcagi egyház lelkész kiküldötte ezután minden két hétben meg fog jelenni Bucsatelepen. Így történt aztán, hogy a husvéti szent ünnepek első napján a *Madarász Imre* káplánja *Joó András* már urvacsorát is osztott az erre vágyó telepeseeknek. Az ifju Timótheus, — ki valóságos lelkesedéssel vonult ki szép missiójára, ez alkalommal a következő szöveget vitte és olvasta fel a hallgatására egybegyűlteknél:

„Békesség az Olvasóknak! A bucsatelepi ev. ref. híveknek: *„Kegyelem és békesség Istentől a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól.”* Hálákat adok Istennek, hogy én, a ki már több mint három évtizeden át szolgálom az Urat nagy alázatosan s hirdetem az Igét, a mi Urunk Jézus Krisztusnak evangéliomát, a karcagi ref. hívek gyülekezetében nagy lelkiörömmel, alkalmas és alkalmatlan időben: most néhány nappal ezelőtt, a ti lelkigondozástokra is elhivattam kegyelemből. De mély sajnálattal hozom tudomástokra, hogy a husvéti szent ünnepeken való szolgálati elfoglaltságaim miatt, bármint óhajtottam és szerettem volna is együtt lehetni veletek,

— jelen alkalommal, magam nem mehetek hozzátok és közibetek. Azonban hála a jó Isten véghetetlen kegyelmének, örök hű gondja és szeretetének — még sem maradtok ti Urunk Jézus Krisztus dicsőséges feltámadásának emlékünnepen, a husvéti szent ünnepek alatt árvákul. Mert miként hajdan a nagy apostol Pál — a ki nekünk, az Ur szolgáinak a lelkiszolgálat és hitbuzgóságban egyik mintaképünk — Timótheust küldte maga helyett a Thessalonika-beli hívekhez: úgy most én is, a mi Urunk Jézus Krisztus Evangéliomának prédikálásában s általában minden lelkészi szolgálatban segítő társamat: tiszteletes Joó András ifju atyánkfiát küldöm hozzátok, akik kedvesek vagytok nékem a ti hitetekért, mely vagyon az Ur Jézus Krisztusban. Fogadjátok hát az Urnak e küldött ifju szolgáját illő tisztelettel! Fogadjátok mint tanítványok a tanító mestert meleg üdvözléssel, szívbéli örömmel és atyafiságos szeretettel! Az ő ifjuságát meg ne vessétek, hanem inkább megbecsüljétek őt, mint a ki már ifjan elhivatott a szólásra, kibocsátatott az evangéliom prédikálására, az Igének hirdetésére s magyarázására, valamint a szent sákramentumoknak: a keresztségnek és urvacsorájának kiszolgáltatására s általában minden egyházi szolgálat teljesítésére. Hiterős ifju ő és buzgó az imádkozásban. Serény, szorgalmatos a lelki munkában és hű az Evangéliom szolgálatában. Hallgassátok hát őt nagy figyelemmel, engedjétek beszédeinek készséggel, hogy a ti Krisztusban való hitetek hűségetek és szerelmetek bizonyos és nyilvánvaló legyen mindenek előtt. Én pedig éjjel és nappal nagy buzgósággal kérem az Istent: vajha láthatnám a ti órátokat s *„rajha valami lelki jókat közölhetnék ti veletek”* és *„a mi hija vagyon a ti hiteteknek, azt betölthetném.”* A mindenható szent és jó Istennek bölcsessége és tetszése szerint ez is meg lehet egykoron. És most köszöntelek s velem együtt köszönt benneteket mindnyájotokat a karcagi szent gyülekezetnek minden tagja — szívélyes üdvözléssel, hittestvéri örömmel és szeretettel! s rátok nézve azon buzgó kívánságunk kifejezésével, hogy *„növekedjétek napról-napra abban, aki fő, t. i. a Jézus Krisztusban, hogy Ő benné növekedvén, bővölködhessetek kegyelemmel s ugyancsak Ő általa az Ő érdeméért! „Növekedjétek a Krisztusban”* — mondom és *„a Krisztusnak beszéde lakozzék ti bennetek bölcséggel és minden bölcséssel: tanítván és intvén egymást magatok között is szoltárokkal, dicsőretekkel és lelki énekekkel, nagy kedvvel énekelvén a ti szívetekben az Urnak.”* Az Atya, Fiu és Szentlélek Szentháromság egy Istennek pedig: legyen örök dicséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás! Amen. Kelt Karcagon, Urunk születése után az 1904. év márc. 31-én. *Madarász Imre*, az evangéliom szerint reformált karcagi egyház egyik lelképásztora s a presbyterium elnöke.”

— **Nyilvánossági jog.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a hajduböszörményi ref. főgimnázium 7-ik és 8-ik osztályának e folyó tanévre a nyilvánossági jogot s érettségi vizsgatartási engedélyt megadta.

— **Ifjusági kirándulás.** A debreceni főgimnázium igazgatósága április hó végére az arra vállalkozó ifjakkal Erdélybe kirándulást tervez. Utba ejtenék Kolozsvárt, Vajdahunyadot, Dévát, végül visszatérőben Aradon is kiszállának. A sok élvezetes tanulságot ígérő kirándulásra szívesen hívjuk fel a szülők figyelmét.

Szerkesztői üzenet.

J. K. Nagyvárad. Én a zenéhez nem értek, — de abban teljesen igazat adok önnek, hogy sokkal célszerűbb lett volna énekgyűnkre, ha a közvélemény előzőleg nyilvánul. De sokszor

hej be nehéz azt a tisztelt közvéleményt megnyilatkozásra bírni! S ennek az egyik oka kétségtelenül az, mert nap nap után mind többen vannak azok, kik nagyképű arroganciával lekicsinyelnek minden eszmét, mely történetesen nem a vas-kalap alól pattant ki s magos sarku, de muszka bagaria szagu kothurnusaikkal megrugdossák, ha tehetik, el is tapossák a protestantismus életében oly roppant feladatra hivatott lelki bátorságot. Csoda-é aztán, hogy a legtöbben inkább elkedvetlenednek s semmit nem tesznek, mintsem hogy ezekkel a magokat csalhatatlannak vélt augurokkal összetűzzenek!? Valamikor nem így volt ez s hisszük, hogy nem is mindig lesz így; de az bizonyos, hogy ma a közvélemény egészséges és szükséges megnyilatkozásának egyik legnagyobb akadályá ez. — G. P. Berlin. Ez is bejött. — Sz. G. Biharudvari. „Scripta ejus hominis, qui per plures annos scriba pestiensis erat, seat visu orbatus et hanc stationem amisit“ — accepi! Bizony Pádúai Szent Antal és a többi szentek thesaurása ilyen célokra is jó s jelen esetben egy vak ember felsegélyezéséről lévén szó, ha adtak neki emberbaráti szép dolgot végeztek. Világos külföldben, hogy te hozzád az a level tévedésből küldetett; bár az sem lehetetlen, hogy tudatosan. Mig Püspökladányban laktam, az árvák számára gyűjtő apácák rendszeren előbb kerestek fel engem, mint róm. kath. kollegamat! — N. N. Kérdőzösködő. A mint tudjuk, a január-márciusi évnegyedre esedékes káplán-tartási költség kiosztása tárgyában a konventi bizottság csak április hó végén fog összeülni; e miatt az illetmény folyósítása az eddigi gyakorlathoz viszonyítva, legalább is egy hónapot fog késni. — K. K. Nagyigmánd. Arról a lapról mi nem beszélünk többé; hozzá csak egyetlenegyszer lesz még szavunk... s felőlünk „vivat, crescat, floreat.“ — S. J. Milota Erről a számról lemaradt, de legközelebb jönni fog.

Tartalomjegyzék: Egy fontos socialis kérdés. Dr. Márk Ferencz. — Tárcsa: A régi debreceni polgárság áldozatkészsége. Zoltai Lajos. — Az egységes liturgiáról. F. varga Lajos. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: Tanulók tanulmányutja. Vidéki. — Népiskolai tanterv revíziója. Közéletünk: A szakadárokról. Stern Herman. — Irodalom. — Külföld: Az egyház és a színház. Kuthy Zoltán — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Kiadásunkban éppen most jelent meg
SZOLNOKY GERZSON

Vasárnapi, ünnepi és alkalmi
imádságok templomi használatra.

Ára füzve 4 korona, kötve 6 korona.

Továbbá kapható:

RÉVÉSZ BÁLINT-SZOBOSZLAY

Konfirmációra való Káté.

Ára 30 fillér.

A pénz előleges beküldése esetén ezen
könyveket bérmentve küldjük meg.

Teljes tisztelettel

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizományosa.

DEBRECENBEN.

A szatmári kiállításon,

(1903) jury-tag, arany-éremmel és diszoklevéllel kitüntetve.
Jobb és megbízhatóbb magvakat senki sem ad, mint

Fabián Béla

magkereskedése

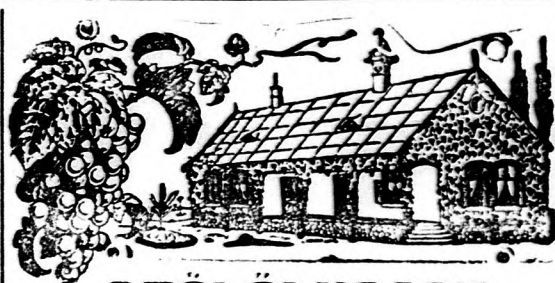
Budapest, IX., Ullői-ut 73. sz.

Nagy képes árjegyzéket ingyen és bérmentve küld.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas **egyetlen magyar nyelvű** protestáns imakönyv a **serdüülő** ifjuság számára. **Horváthné Ferenczy Ida**

„Fehér Liliom“

imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben 2 k 50 f. diszes bőrkötésben aranymetszettel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél **Miskolcon**, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

SZŐLŐLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben
föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyjából ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak a alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házuakat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legesekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legreमेkebb díszé, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladátsabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetük meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Czím:

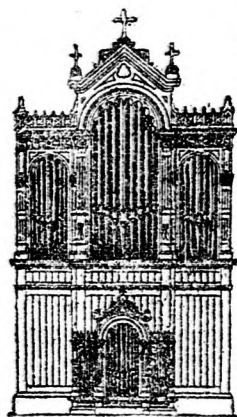
Ermelléki első szőlőültvénytelep Nagy-Kágya,
u. p. Székelyhid,

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és **Ferencz József** lovag-„renddel“ kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-uteza 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, gólos-ládával. Biztos műkö-
désért még a **legnedvesebb templom-**
ban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségü játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. -- Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

Szabadalmazott önműködő permetező készülékek

„**Syphonia**“
szőlőtelepek

és komlóültetvények befecsken-
dezéséhez

a gyümölcsfákat károsító
rovarok,

a szegecs és tormáncs kiirtására, **valamint a**
levélbetegségek elleni védekezésre stb.

10 vagy 15 liter töltésü

Önműködő, hordozható permetezőök
rézüsttel is,

petroleum-vegyítő-készülékkel, vagy anélkül;
kocsira szerelt, önműködő permetezőök gyártatnak
és szállítatnak különlegesség gyanánt

MAYFARTH PH. és Ta.

mezőgazdasági gépgyárak, borsajtók és gyümölcs-értékesítő-
gépek különlegességi gyára által

BÉCS, II. Taborstrasse 71. sz.

Kimerítő árjegyzék ingyen. — Képviselők és viszonteladók
kerestetnek.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségü férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletü lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

**Olcsóság, tartósság és csinoság te-
kintetében a Neumann cég** áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régii kitünő hírnevü előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTAJTOTT: 1845-BEN.